

Crítiques i autocrítiques al voltant del psicòleg davant del «Proyecto para la Reforma de la Enseñanza»

José Luis Doménech Zornoza. Psicòleg

Higinio López Jornet. Psicòleg. (Grup L'Esquer, València)

A. INTRODUCCIÓ

Els autors d'aquest article, conscients de la necessitat que té el psicòleg d'intervenir als diversos camps en què a la societat d'avui li fa falta una actuació psicològica, es veuen moralment en la necessitat, com a col·legiats d'aquest Col·legi Professional de Psicòlegs, en donar la seua **opinió com a professionals de la psicologia**. Per raons també personals, parlem de la nostra funció relacionada en el *Proyecto para la Reforma de la Enseñanza*.

Dit aquest propòsit, propòsit per una altra part en el que creiem que no sols dos psicòlegs sinó el propi Col·legi Professional i més encara la pròpia Delegació del PV d'aquest Col·legi Professional tenen la seua obligació de donar la seua opinió.

No s'ha d'entendre la nostra forma de manifestar el que pensem d'una manera de fer allò amb el que no estem d'acord, sinó simplement com una **forma de participar en el procés de crítica** encetat pel MEC i per les Comunitats Autònomes en transferències educatives, institucions que estan promoguent-se des de tots els angles, el debat que sobre el *Proyecto de Reforma de la Enseñanza* hi estan participant per tot arreu.

Com es podrà comprovar, combinem **crítiques i autocrítiques** des del punt de vista professional i inclús

personal d'un intent de fer una **aportació positiva**, no mai una destrucció per si mateixa, mentre que pensem i nosaltres estimem que hi han coses altament positives en el projecte, que hi han coses que són des d'algun punt de vista rebutjables, refutables o almenys... qüestionables.

L'**ordre** que anem a seguir en aquest treball que plantejem va a ser **sistemàtic i al mateix temps anàrquic**. Per una part, anem a seguir l'ordre del mateix *Proyecto para la Reforma de la Enseñanza*, però al mateix temps anem a fer tot allò que ens siga possible per anar fent crítiques i autocrítiques. Al mateix temps, això pot resultar d'alguna forma anàrquic, però pensem que pot portar-nos almenys a una **reflexió** i almenys a una **crítica de la nostra crítica**, cosa que acceptem com a participació en el debat per part d'altres professionals. Benvingudes siguen eixes crítiques.

Finalment, anirem donant al llarg de l'exposició unes detingudes afirmacions del segon punt d'aquest article que a continuació comença.

B. COMENTARIS SOBRE LA PRESENCIA I L'ABSÈNCIA DE LA FUNCIO DEL PSICÒLEG EN EL «PROYECTO PARA LA REFORMA DE LA ENSEÑANZA»

Seguint, com hem dit, l'ordre establert pel propi MEC al llançar davant

l'opinió pública l'esmentat projecte, que sintetitzarem numerant una a una, seguint el propi ordre que hi ha al projecte. Direm allò que apareix i allò que al nostre entendre hauria d'aparèixer.

Seran coses que veiem, coses que notem a faltar, és a dir, llacunes que creiem que hi han. No sols s'espera a temps, sinó que es té l'obligació de que s'ompliguen.

No volem amb això dir, ni defensar única i exclusivament, en un aparent probable excés de corporativisme, **que el psicòleg és la panacea universal**, l'únic professional a intervenir, **però sí defensar la parcel·la que té al nostre entendre en el treball educatiu** i que per suposat ha de tenir.

No volem amb això menysprear la funció que uns altres professionals tenen i han de tenir. Encara que no pecarem d'excessiu corporativisme, sí que defensarem allò que com a professionals de tal àmbit de treball, degam de defensar.

Les nostres observacions, molt modestes, perquè entenem que estan encara en període de formació els autors d'aquest article, són sintèticament les següents:

1. Ja en el pròleg signat pel ministre d'Educació, Sr. Maravall, es parla de la «*necesidad de la profunda transformación de la Educación Técnico-Profesional*», donant a entendre la necessitat de «*una mayor*

adaptación a los modernos perfiles profesionales». Això que és necessari, també ho és recolzar al psicòleg entre altres professionals com a persona amb la missió d'adaptar les professions a la formació educativa general, sobretot a nivell Tècnic Professional, i això no ho menciona el Sr. Maravall a l'esmentat pròleg.

2. Al mateix pròleg ens diu que *«frente a esta concepción en la que el resultado del esfuerzo educativo... ha ido abriéndose paso en nuestro país la convicción de que la calidad de la enseñanza depende fundamentalmente de la calidad de los diversos factores aplicados al proceso educativo y de su acertada combinación. Una correcta ordenación y un diseño curricular adecuado son, sin duda, requisitos indispensables»*. Nosaltres considerem que ací falta recolzar, o almenys tenir en compte, la funció psicològica.

3. El Sr. Ministre, molt positivament, continua dient textualment: *«La necesidad de unos equipos psicopedagógicos y de orientación que extienden su acción a toda la red educativa. Todas estas son condiciones indispensables para que pueda producirse un gran salto adelante en la mejora de la calidad de la enseñanza española.»* Enhorabona, considerem que al parlar d'equips psicopedagògics com algo important per alçar la qualitat educativa s'està fusionant Psicologia i Pedagogia. Afortunadament ens està contemplant. Això és important per tothom. Hi ha que ser sincer, això és positiu no sols per als psicòlegs, sinó per a la societat en general i especialment per al món educatiu.

4. Al mateix pròleg es diu que *«es preciso que todas las asociaciones, colectivos o individuos que desde dentro o fuera del mundo de la educación estén en condiciones de realizar contribuciones parciales o generales al debate las den a conocer por escrito»*. Moltes gràcies, Sr. Maravall, perquè això és el que aquests modestos autors que representen a un grup d'estudi i editorial volem fer en aquest escrit. Ens donem per involucrats, com així han de donar-se també altres institucions i col·lectius, com per exemple el Col·legi Oficial de Psicòlegs. Moltes gràcies, perquè això hi és obrir a un debat i participació social democràtica.

5. Al pròleg es parla de que *«... en su configuración pesarán las opiniones expresadas por todos los*

agentes educativos, con tanto mayor énfasis cuanto mayor sea el grado de elaboración y la congruencia de las posiciones expuestas». De nou ens donem per involucrats perquè parla de *«agentes educativos»*. Nosaltres considerem que som agents educatius, al mateix nivell que pot ser un mestre o un altre professional. La nostra opinió és ací favorable a aquestes afirmacions.

6. A la introducció del projecte de l'ensenyament, tenim que fer la crítica de que després de llegir-lo no ens veiem excessivament ja no sols citats els psicòlegs. Tingam en compte que en aquest capítol del projecte parla de *«escuela y sociedad democrática»*. **¿No té el psicòleg una funció importantíssima en intervenir en escola i societat democràtica?** Nosaltres considerem que una de les funcions del psicòleg hi és la de participar en la funció del canvi social, de que hi haja un progrés a la societat. Ens podem donar per alludits, encara que tàcticament no apareguem a la introducció.

7. Es parla del *«cambio social y demanda educativa»*. Després de fer estudis numèrics i estadístics, es fan comentaris. Per la nostra banda, anem a intentar comentar algunes coses que en parlar de *«el sistema educativo... en España, logros y limitaciones»* fa d'alguna forma cita a la funció psicològica. *Ho intentarem fer ara. La primera d'eixes mencions, pensem de que es parla de «la especial atención otorgada... a los grupos de alumnos más desfavorecidos y marginados»*. Nosaltres ahí ens donem absoluta i totalment per alludits. No perquè ens col·loquen ací, sinó perquè des d'un punt de vista real i legal ja ha sigut fet en aquests darrers anys. Tenim intervencions als Centres d'Educació Especial, gabinets, etc. Ens donem per citats, encara que no tàcticament.

8. En el projecte es parla de que *«... la sensibilidad social ha aumentado significativamente en los últimos años en lo que se refiere al sentido de la Educación Infantil y a su importancia tanto para el desarrollo del niño como para la prevención de desigualdades y fracasos en niveles educativos posteriores...»*. Tornem a dir que, encara que no diga que el psicòleg és important en aquest cas, ho entenem així nosaltres.

En aquest punt, és important i vital la intervenció del professional de la Psicologia.

9. Continua dient, en parlar d'E-

ducació Infantil, que *«... la actual Educación Infantil apenas asume el papel decisivo que podría y debería desempeñar en la prevención de desigualdades sociales... es preciso dotar de una adecuada cobertura de plazas... para anticiparse y contrarrestar el previsible alto índice de fracasos escolares...»*.

Considerem de nou que la funció del psicòleg és ací molt important. Pensem que s'està parlant de fracassos escolars de zones menys favorites, és a dir, amb més necessitats, de recursos materials i també de recursos personals, sobretot de falta de professionals, i entre altres professionals s'ha de comptar amb els psicòlegs en aquestes tasques.

10. Parlant de la mateixa manera, però aquesta vegada de l'Educació General Bàsica, torna a incidir en el concepte de fracàs escolar, i torna a parlar, en aquest mateix apartat, de deficiències en els resultats escolars i d'insuficiències en la formació inicial del professorat, així com d'una escassa presència de **professors de suport i d'equips psicopedagògics**. Evidentment, el nostre comentari ací és de fer una crítica positiva.

Els psicòlegs hem de dir obertament, almenys sí que ho diuen aquests dos psicòlegs, que ens estan considerant com a llacuna que hi existeix i com a **llacuna** que hi ha que cobrir en la vessant de la psicopedagogia, **de la psicologia a la intervenció pedagògica**.

11. En parlar d'Ensenyaments Mitjans, és a dir, BUP, COU i FP, el projecte **critica el fet de no haver estat coberta la intervenció psicopedagògica**, ni inclús, opinió que compartim, pel que fa al COU... És una important llacuna a ser coberta, encara que recolzem el projecte al criticar açò obertament. Aquesta crítica, que el propi projecte fa a les actuacions anteriors, obliga a una construcció, obliga a contemplar de cara al futur la funció orientadora, no sols en COU, sinó a qualsevol nivell educatiu i per qualsevol xiquet.

12. Quan parla del **dret a l'educació i escola comprensiva: opinions educatives en Europa**, el projecte està parlant de que en la formació bàsica s'ha de considerar com la millor garantia per l'especialització posterior i per la inserció social i laboral la pròpia formació bàsica, insistent en la necessitat de l'orientació psicopedagògica i professional. Almenys, els psicòlegs que treballem a l'àmbit educatiu i professional hem

sigut contemplats. Possiblement no en la mesura que ens mereixem, possiblement en la mesura que necessita l'escola i la societat en general, encara que aquesta qüestió és molt discutible.

13. El projecte parla de «... *los poderes regionales y locales los concretan y amplían más, y los centros y equipos pedagógicos elaboran y ejecutan su programa dentro de un margen considerable de autonomía. Esta descentralización va normalmente acompañada de un riguroso sistema de evaluación...*».

Creiem que els centres i els equips pedagògics de què es parla haurien d'haver estat més matitzats. Es podria parlar, possiblement, d'equips tècnics, i això d'alguna forma involucraria a uns altres professionals diferents dels mestres i pedagogs, tals com treballadors socials, metges i psicòlegs, que ja hi són treballant en algunes realitats educatives concretes i que tanta falta fan.

Critiquen la **llacuna** en aquest tema, en qüestions tals com el **diseny de programes**, l'**execució dels**

mateixos i l'avaluació no sols dels alumnes, sinó del propi funcionament dels centres d'ensenyament. Es pot encara rectificar eixe aspecte.

14. Com hem dit abans, de nou es parla dels **programes d'educació compensatòria, d'integració d'alumnes discapacitats, etc.**

Ens sentim, des d'un punt de vista personal, professional i real, involucrats i sotmesos en aquest procés. Ens queda l'**interrogant** de si els redactors del projecte, de forma inconscient tal vegada, s'ha adonat que hi ha que comptar amb tècnics en aquest punt d'intervenció. Per la nostra banda, sí que ens sentim, almenys, al·ludits.

15. En parlar de **qualitat de l'ensenyament** i de les mesures del MEC per a tal cosa, parla de la **disminució ràtio alumnes/profesor**, i sobretot, i això es molt important, en mencionar els **programes de formació del professorat i el pla experimental de recolzament a l'Educació Infantil i de renovació de l'etapa de Pre-escolar**, continua dient

aspectes relatius a l'**eixamplament dels equips psicopedagògics**, així com d'altres temes. La nostra crítica ací, per sort o per desgràcia, no pot ser uniforme. Al territori on s'ha aplicat la contractació de professionals, ha sigut de forma diferent que a un altre territori. Açò seria motiu d'un altre article. Simplement, dir que a alguns llocs sí que s'ha fet una autèntica contractació de professionals, però a altres llocs no ha estat feta, i si s'ha fet ha estat de forma totalment insuficient i a vegades inadequada.

16. Quan es refereix a «*la reforma del sistema educativo*», i més concretament al parlar de la qualitat de l'ensenyament i elevació de la qualitat educativa, parla el projecte de que la «*solución a los problemas educativos del sistema educativo requiere un incremento de los recursos disponibles y una atención específica...*». No citen els psicòlegs ací. Suposem que en estar parlant de diversos elements i factors d'eixa qualitat educativa està referint-se a recursos tant materials com formals i personals. **Podem donar-nos per involucrats els psicòlegs ací?** En realitat parla del professorat, Inspecció i Administració Educativa. De moment, creiem que hem de deixar-ho en un **interrogant**. **El temps contestarà aquesta pregunta.**

17. **Parla molt dels mestres, però també parla del suport i dels serveis d'orientació.** De nou ens donem per al·ludits, encara que poc. Davant de diverses cites als professors, als quals no mai els llevem la seua vital importància, hauria d'haver-se contemplat més la intervenció necessària, des d'un punt de vista preventiu i terapèutic, i inclús des d'un punt de vista de situacions normalitzades, als psicòlegs, a la Psicologia en general.

18. Al referir-se a medi escolar i entorn cultural està fent menció a l'organització d'activitats culturals en col·laboració amb diferents institucions, dins de la ciutat i de l'entorn on estan els centres ubicats.

Encara que no fa menció a professionals, sí que ho fa respecte a institucions.

Acabem aquest punt amb algunes preguntes:

—¿S'interpreta que **entre altres institucions estan aquelles que representen als psicòlegs**, tals com Facultat de Psicologia i Col·legi Oficial de Psicòlegs?

—¿Es consideren involucrades

eixes institucions en aquesta acció?

— ¿Estem fent alguna cosa o la prenem fer per involucrar-nos en aquest tema de tanta importància?

Nostra opinió és de que **no estem fent tot el que puguem**. És una autocrítica. Creiem que la **Universitat** està en gran part **divorciada de la realitat, i el Col·legi i els psicòlegs no sempre tenim en compte les necessitats que la societat té**. És una autocrítica, i com a tal és molt discutible.

19. Continuant el procés de crítiques i autocrítiques i pel que fa a l'apartat de la *«reforma del sistema educatiu»*, al parlar de *«currículum escolar y reforma del sistema educatiu»*, tenim l'interrogant de si en l'orientació dels programes d'investigació educativa i en la generalització de les experiències des de la pròpia pràctica educativa hi ha una millora de la qualitat de l'ensenyament i de si es compta o no amb els psicòlegs. Nostra opinió hi és que és necessari comptar amb ells, però ens queda l'interrogant de si això serà o no pensat per les persones que redacten la futura LOSE d'una forma més o menys definitiva.

20. Quan el projecte parla del model curricular unificat i obert, diu textualment: *«... Los principios educativos y psicopedagógicos que guían el proceso de reforma...»*

De nou tenim que fer una crítica positiva de considerar que està contemplant no sols *«principios educativos»*, sense voler entrar en lluita de camps professionals, sinó també de *«principios psicopedagógicos»*. Si així va a ser, considerem que és un gran pas cap avant. Unir allò que pot aportar la Psicologia amb allò que pot dur la Pedagogia, quan són dos ciències relativament noves i complementàries, al nostre judici és una cosa no sols important, sinó imprescindible en qualsevol tasca educativa, ja siga a nivell institucional o a nivell personal.

21. Continuant en la mateixa temàtica, veiem que dona la possibilitat, el projecte, de permetre prendre en consideració els factors presents en cada situació educativa peculiar. Parla de la responsabilitat dels Centres Educatius i dels equips de professors, en eixa intervenció en el disseny, elaboració de currícula que es pretén en el projecte:

Fem una crítica i una utocrítica, preguntant i responent.

La crítica és feta com a pregunta:

¿Per què no han estat citats els psicòlegs com a professionals que tenen que intervenir en l'elaboració, aplicació, control, seguiment i avaluació del projecte educatiu dels Centres? Creiem que els psicòlegs tenien que haver estat citats en eixa important tasca. Com a tals professionals han d'intervenir en allò dit.

L'autocrítica és: **¿Estem fent els psicòlegs tot el que podem per implantar tesis i sobretot com aplicacions derivades de demostracions vàlides des d'un punt de vista tècnic?** Aquesta pregunta mereix una contestació. Creiem que no estem fent tot el que podríem fer en ocasions.

La intervenció de la Psicologia al món actual exigeix alguna cosa més que la clàssica intervenció directa en els alumnes. Exigeix intervenir inclús en els aspectes organitzatius dels Centres.

22. En la part III del *«Proyecto para la Reforma de la Enseñanza»* que estem comentant parla de *«propuesta de estructuración de niveles educativos: educación infantil, educación primaria y educación secundaria»*.

Abordant aquest aspecte, considerem molt positiu, quan parla d'objectius i característiques fonamentals dels nivells, cicles, etapes..., ens parle del funcionament del propi sistema educatiu de cara al futur, tenint en compte les adaptacions curriculars i l'avaluació, la formació del professorat i la investigació educativa, i, al mateix nivell que aquestes qüestions, de l'**orientació escolar**, cosa de que es parla molt i de la que encara es fa molt poc.

L'autocrítica que ens fem és la de manifestar que aquest és un dels camps de treball on els psicòlegs tenim moltes coses a fer a la intervenció al món sòcio-educatiu, i es on més estem fent, sense entrar ni voler entrar en lluita amb altres professionals que es mereixen tots els respectes.

23. El projecte, més avant, diu textualment: *«... tanto la familia como el centro educativo comparten los objetivos de acompañar, guiar y estimular el desarrollo psicológico infantil a través de diferentes experiencias educativas que buscan el desarrollo integral del niño»*.

Ens pareix molt bé alguna qüestió dita ací. Una d'elles, que es contemple la necessitat de guiar i estimular el desenvolupament psicològic infantil, però eixa qüestió, a més a més

de ser una tasca pròpia de la família i del centre educatiu, tal vegada es contemple a totes les persones que d'alguna manera incideixen en l'educació de l'infant, tant pel que fa als professors com a uns encara a vegades inexistents professionals d'altre tipus, tal com els psicòlegs. Però pensem per un moment que no tots els centres disposen de servei psicològic, almenys encara quan d'escola pública es tracta. Això significa, doncs, un oblit.

24. Continuant en la mateixa línia, un gran interrogant es planteja quan parla el projecte de qualitat en l'educació infantil, quan diu que es garantirà que els centres d'aquest nivell tinguen els requisits pedagògics (*«... de instalaciones...»*) (*«... sanitarias...»*) que s'establesquen.

Hi ha un fort interrogant al qual nosaltres no podem donar resposta, sinó tan sols l'opinió que dins de tot això s'ha de garantir la intervenció de professionals adequats a l'escola infantil, tot i que una escola infantil no és una guarderia, no és un pàrking de xiquets, sinó un tipus de nivell educatiu dirigit a la primera infància, on no per ser més xicotets tenen que ser els xiquets menys contemplats com a subjectes importants a l'hora de rebre una formació. En el fonament, en la base de l'educació de la persona des dels primers anys, hi està, creiem, un futur segur o insegur. Els primers anys de vida en la formació del xiquet són fonamentals. Sense negar el principal paper que té ací la família, no s'han de menysprear accions psicopedagògiques que des de les escoles infantils es poden i s'han de contemplar en una societat que camina cap al final del segle XX.

25. En la mateixa línia crítica, i en el mateix nivell educatiu, hem de dir que queda un altre interrogant quan el projecte parla de planificació d'objectius i mètodes de treball a l'escola infantil, tenint presents les dificultats dels alumnes especials. No volem ser redundants, però hi ha que dir rotundament que, en una **autèntica concepció de psicopedagogia compensatòria, qui més necessita d'intervencions psicopedagògiques hi són aquelles persones menys dotades**.

Considerem que el psicòleg és una peça fonamental en aquest tipus de treball.

Nostra autocrítica és que estem fent tot el que ens és possible des de la Psicologia, però...

¿Comprenen la resta de professionals les nostres actuacions tècniques al món de l'escola infantil? Nostra resposta hi és que creiem que no del tot.

26. Al parlar d'àrees curriculars i estructuració de cicles en educació primària (6-12 anys), el projecte, pràcticament, ignora en gran part les principals tasques que els psicòlegs ja anem fent, és a dir, les actuacions a l'actual Educació General Bàsica.

Es parla d'aspectes de necessitat de motivació, de fer plantejaments globalitzadors i interdisciplinar, etc., però en aquests aspectes no s'anomena que els psicòlegs tingam que intervenir. Considerem que a l'hora de fer un plantejament globalitzador o interdisciplinari, i inclús disciplinar sense més, és necessari contemplar tota una gamma de principis psicològics, i nosaltres considerem que els psicòlegs estan més o menys preparats. Això dependrà en tot cas de cadascú, però el que sí es patent és que la psicologia com a ciència sí que aporta uns resultats i uns plantejaments teòrics imprescindibles per a fer els plantejaments globalitzadors i interdisciplinaris en la distribució d'àrees, estructuració en cicles, consecució de fins de l'ensenyament, disseny d'objectius, etc. Sense comentaris.

27. Parlant també del mateix nivell educatiu, es comenta la necessitat de dotar de professors o/i tutors de suport o de recolzament. Això és molt important per tal de millorar la qualitat de l'educació primària.

La crítica, en forma d'interrogant, és: **¿No caldria haver dit també aquí, encara que sí que es diu en altres apartats del projecte, que és important la funció orientadora d'un tècnic en eixes funcions de suport o recolzament?** És una pregunta. La resposta, al nostre entendre, és que hauria d'haver-ho dit.

28. Afortunadament, i referint-se al mateix nivell educatiu, al parlar de «*promoción interciclos*», contempla que «*será necesario, por tanto, tener en cuenta la opinión de los profesoras, tutoras, inspectoras, y contar con el asesoramiento del equipo psicopedagógico del sector...*».

Com veiem, **es compta amb l'assessorament tècnic**, possible o real, de l'equip psicopedagògic del sector, però no hi existeixen equips suficients. Farien falta més recursos per a una major dotació de personal tècnic que atenga de forma priorità-

ria alumnes amb més necessitat d'atenció.

29. Al parlar del mateix nivell del que estem parlant, això és, Educació Primària, es té en compte que l'avaluació contínua, l'adaptació curricular, la incorporació de mestres de suport, l'existència d'equips psicopedagògics de sector i departaments d'orientació, com a tendència a ser afavorida en el projecte de reforma.

No cal redundar de nou de que la nostra opinió és molt positiva en aquest cas.

30. Seguint la mateixa línia, però referint-nos aquesta vegada a Educació Secundària (12-18 anys), possiblement una de les etapes en la qual el psicòleg menys està actuant a l'actualitat, es parla de que la intervenció en orientació i augment de recursos tècnics i personals en general ha de estar contemplada en la futura LOSE. Si això es converteix en una realitat s'hauran fet coses valuoses cara a l'assoliment d'una millora en la qualitat educativa.

31. No obstant allò dit al punt d'abans, considerem que **encara és poc el que el projecte proposa**, malgrat que parli de la posta en marxa d'uns serveis eficaços d'orientació psicopedagògica. Aquests serveis hi són pràcticament inexistents a l'ensenyament públic de Secundària, existents en part a l'escola privada, i no massa ben estructurats a nivell general, i en moltes ocasions oblidats. Com hem dit abans, és un dels punts on menys intervenció està tenint el psicòleg.

L'autocrítica que ens fem és que si no hem entrat més és perquè no hem pogut. El tema no és senzill, sobretot si es contempla des de l'òptica dels psicòlegs que treballen als ajuntaments i diputacions, ja que les competències en matèria educativa des de l'Administració Local hi són molt constrenyides.

32. El projecte, afortunadament, en aquest camp de l'Ensenyament Secundari, present i futur problema quantitatiu i qualitatiu, degut principalment al gran augment previst de la població escolar, no deixa al marge l'exigència de donar una resposta en termes de qualitat i quantitat en inversió de recursos materials i humans que augmenten la qualitat de l'ensenyament secundari que tot-hom vol i la joventut necessita.

33. Continuant en la mateixa línia de tractament, però referint-nos a la seua primera etapa, prevista des dels 12 al 16 anys, en principi, es

veu **necessari** el tenir que fer **programes de reforç o recuperació**, específics per alumnes amb dificultats. Es preveu també articular l'opertativitat que pot ser diferent a les Comunitats Autònomes. Es preveu també realitzar adaptacions curriculars. **No apareix en cap moment que el psicòleg tinga alguna cosa a dir o fer ací.** Açò que pareix un interrogant ens porta a fer una afirmació, i és que per fer tot això es necessita la intervenció de diversos tècnics, entre d'altres, la intervenció dinàmica, certera i definitiva del professional de la Psicologia.

34. No obstant allò que portem dit al punt anterior, sí que s'arreplega al projecte la necessitat de la col·laboració contínua i permanent dels serveis d'orientació que duguen a terme, junt als professors implicats, tasques d'orientació escolar, acadèmica i professional. El que passa és que això està referint-se a allò que el projecte anomena com a «*promoción de estudiantes y configuración terminal*», és a dir: **¿És que la única missió del psicòleg està en dir qui promociona, a qui li toca un títol o a qui se li dona un certificat?**

Nosaltres creiem que la funció del psicòleg en aquest nivell i etapa hi és molt més ampla, essent contemplada més avant en el projecte, encara que molt tibament, al parlar d'activitats de recolzament i d'aprofundització, quan parla de recolzament i d'orientació psicopedagògica. De qualsevol forma, evidentment, es donem per al·ludits.

Valga en aquest punt una definició per la nostra banda, d'**ambivalència crítica**. Positiva per una part, no tant positiva per altra. Esperem que el projecte definitiu aclarisca més açò, que continua essent un interrogant al llarg del tractament que l'Ensenyament Secundari rep al Projecte per a la Reforma de l'Ensenyament.

Es parla també del necessari sistema eficaç d'orientació i recolzament, de flexibilització d'agrupació d'estudiants, així com d'uns altres aspectes de tipus formal i metodològic en el que, encara que no diu el projecte que ha d'intervenir el psicòleg, nosaltres donem per entès que està implícit.

35. Davant les diverses alternatives que el MEC proposa en el projecte, per apostillar la seua principal proposta, parla que s'han de tenir en compte les experiències experimentales prèvies. És important que es pense que **tots els alumnes han de**

rebre orientacions curriculars adequades. Pensem que això no s'ha de fer al finalitzar el primer cicle, sinó al **llarg de tot cicle i etapa.** Seria molt important que el projecte contemplara els recursos que es precisen per a dur a terme una autèntica reforma. Hi hauria que **contemplar la intervenció psicològica a curt plaç, i no a llarg plaç.** Som conscients de que aquestes qüestions han de tenir una certa prioritat.

36. Quan parla del Batxillerat com una de les etapes de l'Ensenyament Secundari, ens sorprén la gran llacuna pel que fa a la implantació de recursos personals, la qual es fa més gran si ens referim a la pròpia funció del psicòleg al Batxillerat. Nostra pregunta ací es: **És que el psicòleg no té res a fer de positiu en eixa implantació reformadora?** Nostra resposta és: **Sí, i molt.** Nostra sorpresa és: **No som contemplats.**

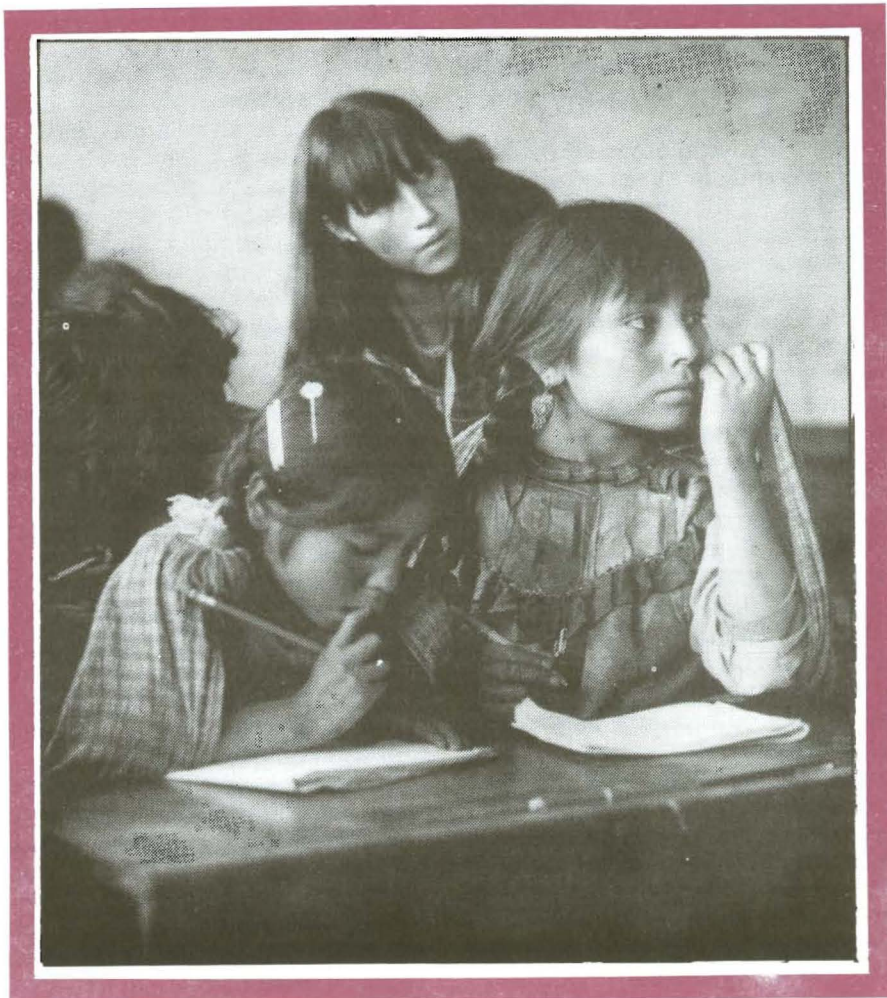
37. No ocorreix el mateix al parlar de la Segona Etapa de Secundària, en la vessant de la Formació Tècnica Professional, no del Batxillerat.

La funció del psicòleg i de la Psicologia en general sí que es veu en algunes ocasions. Parla, per exemple, de l'existència dels cursos actuals de l'INEM i d'altres Administracions Públiques, on és conegut que es té una intervenció força important, encara que curta, per part dels psicòlegs. Seria molt digne el fet de que s'eixamplaren aquestos serveis, es reestructuraren i s'arribara a una coordinació funcional i orgànica per una major racionalització dels serveis i recursos que en altres llocs del projecte sí es parla.

No obstant això, és positiu el fet de que s'aporten aquelles experiències que ja estan funcionant.

38. Ens donem també per implicats en el fet de que el projecte parla de la necessitat de participació de totes les Administracions Públiques i agents socials implicats en la Formació Professional, encara que tàcticament no parli del psicòleg, però, donem per entès de que el psicòleg és un **«agent social implicat en la Formació Professional».**

No obstant el que hem dit, fem l'autocrítica de, possiblement, no haver pensat els psicòlegs que hauríem d'haver tingut una major intervenció al món empresarial i a la Formació Professional. Algú ens podria criticar a nosaltres dient que no ens han deixat. És possible que així haja sigut en part.

39. No podem mostrar-nos molt optimistes quan el projecte aborda el tema de l'educació dels adults. Ens donem, pràcticament, per no implicats. Des del nostre punt de vista, tan sols ens menciona, o millor dit, pareix referir-se a nosaltres, en parlar de col·laboració efectiva d'Administracions educatives en altres poders públics i en iniciatives socials i privades. Donem per suposat que si es contemplen a les institucions privades, s'està comptant amb les persones treballadores, s'està tenint en compte als que exerceixen la professió de psicòleg. És una llacuna que la futura LOSE hauria d'omplir.

El psicòleg, des del seu punt de vista i des de la seua formació teòrica-pràctica, té molt a dir en qüestions referides a aspectes de tipus formal, i de metodologia i aprenentatge del món de l'adult, i això no hi és contemplat, desafortunadament, per l'esmentat projecte de reforma.

40. No ocorreix així al parlar d'integració educativa d'alumnes amb necessitats especials. El projecte contempla repetidament funcions

pròpies del psicòleg. Possiblement també perquè moltes d'eixes funcions ja estan fent-se i tenen un marc legal a nivell estatal i de comunitats autònomes.

Repetidament es parla d'equips psicopedagògics, està referint-se a recursos psicopedagògics, mesures legals, i remarca la importància de prioritzar l'acció dels equips psicopedagògics en escoles d'integració i en centres específics d'Educació Especial.

És un pas, almenys, no cap arre, i tal vegada cap endavant, molt important, encara que hi ha un interrogant sense resoldre, ja que al parlar de promoció d'investigació al camp de l'Educació Especial no cite explícitament la intervenció del psicòleg en cap de les seues vessants de treball: **És un oblit?**

41. **Fem una autocrítica primer aquesta vegada, la qual és de que en moltes ocasions el psicòleg realitza un excés d'accions directes amb els alumnes,** en qüestions diferents. En el projecte, en aquest cas, se li donen unes atribucions al

professor, d'assessorament en el procés d'adaptació curricular, tant pel que fa a aspectes individuals com pel que fa a aspectes organitzatius, però deixant ben clar que hi és el professor el responsable directe del procés. La nostra opinió està en favor d'açò.

Les actuacions dels professionals de la Psicologia han de passar per la col·laboració amb el tutor, el qual ha de ser el principal, però no l'únic responsable del procés.

42. Quan es parla al projecte de la necessitat d'avaluar el procés educatiu li dóna, encara que no massa profundament, una funció al psicòleg, en quant que toca que **el sistema educatiu necessita d'avaluació** en tots els àmbits i modalitats.

Encara que no es refereix pròpiament al psicòleg, nosaltres considerem que en aquest punt són dignes de consideració moltes de les qüestions que el psicòleg pot i ha de dir. Respecte als estudiants, parla de que l'avaluació compleix funcions d'orientació. Ens toca dir ací que creiem que l'orientació, a banda de ser funció d'altres tècnics, també pot considerar-se, per què no, funció del psicòleg. No entrem en discussions de a qui toca o no orientar. Possiblement una bona resposta a la pregunta *¿Qui pot orientar?* o a *¿qui ha d'orientar?* siga la de que **la funció orientadora ha de ser realitzada per aquella persona que puga orientar**, siga o no psicòleg, però hem d'admetre, i altres professionals ho han d'admetre també, que el psicòleg pot ser, com de fet sol ser, un bon orientador. Per supost això dependrà del psicòleg en concret que oriente en cada cas.

43. De nou apostillem una crítica de que parlant del tema que al punt d'abans hem dit de «*evaluación del proceso educativo*», es remarca, al nostre entendre, un excés de funció psicològica en quant a valoracions i avaluacions, sobretot en allò que fa referència a processos d'una avaluació sumativa, per dir-ho d'alguna manera, a la prova d'homologació, als criteris de passe o no passe de cicle o etapa, quan considerem que hauria de **remarcar-se molt més l'avaluació formativa**, i això fent-ho coincidir amb una de les funcions fonamentals d'algunes professions, entre altres, la de psicòleg.

L'autocrítica que ens fem com a psicòlegs és que en moltes ocasions quan se'ns dóna l'oportunitat d'avaluar, més que avaluar des d'un punt

de vista formatiu, el que fem és testar, el que fem és examinar, és a dir, no avaluem, en el sentit més ample de la paraula, i més taxatiu d'avaluació formativa.

44. Evidentment, quan més funcions es donen al psicòleg, o més situacions són contemplades com a pròpies del professional de la Psicologia, hi és quan es parla de «... *orientación educativa y equipos de apoyo a la escuela...*». Parla de moltes fases de l'orientació, per a nosaltres totes elles importants i que d'alguna forma anem a comentar una darrere de l'altra, tal i com apareixen al projecte.

Abordant en primer lloc «*la orientación del sistema educativo*», veiem que implícitament s'estan donant moltes funcions als psicòlegs.

Som els psicòlegs els que **tenim que tenir la valentia de canviar els nostres esquemes tradicionals**, en algunes ocasions al treball, i de procurar complir amb la missió orientadora en el propi sistema educatiu. No podem conformar-nos amb l'actuació directa amb l'individu, sinó intervenir en qüestions de decisió tècnica-polítiques, que han de contemplar-se al definitiu ordenament de l'ensenyament.

45. Abordant l'apartat de «*equipos psicopedagógicos de apoyo*», dóna moltes tasques a realitzar pels equips psicopedagògics, i dirigit no sols als alumnes, sinó als professors, docents en general dels diversos nivells educatius. Això hi és una bona proposta. El mestre hauria d'escoltar-nos més. Nosaltres hauríem d'escoltar més als mestres. En la reciprocitat del parlar i oir creiem que hi està la clau de que els veritables equips psicopedagògics, que no deixen de costat en cap moment al mestre, funcionen de forma eficaç, i això hi és una cosa que tota la societat vol i demana. Es contempla la formació de «*una red de equipos psicopedagógicos*» estructurats per sectors. Això és important, encara que considerem que serà important arribar d'alguna forma, no sols indirecta, sinó també directa, als propis centres escolars, allà on es troba gran part de la realitat educativa, gran part de les actuacions on el psicòleg té la seua funció.

46. Al parlar de **funcions generals dels equips psicopedagògics a qualsevol nivell escolar**, es dóna molta importància a les funcions d'aquests equips. Comença el projecte parlant d'una **funció preventiva**,

continuant amb una **funció preventiva**, continuant amb una **funció compensadora**, seguint dient la **necessitat d'assessorament tècnic**, etc., Ací hi ha una autocrítica a fer, i hi és que en moltes ocasions els psicòlegs caiguem en la falta d'actuar en formes únicament i exclusiva recolzadores, compensadores, terapèutiques. Pensem que la funció preventiva és molt important a tenir en compte. Això ho arreplega el document com a tal. La nostra opinió està en considerar que ha de continuar amb la redacció definitiva.

Ens donem per involucrats, i esperem, si això s'acompleix, no defraudar, no sols a les escoles i a la gent necessitada, sinó a la societat en general, i a l'Administració educativa competent, si com sembla té la valentia de poder portar en aquest apartat el projecte cap avant, amb tot el que això implica.

Es més ara funció de la Psicologia, i dels psicòlegs, que de la pròpia Administració el que es duga a terme si es donen responsabilitats, els responsables serem els psicòlegs, no la societat, no l'Administració.

47. Quan en aquesta línia es parla de la **coordinació dels serveis d'orientació**, i diu que el MEC unificarà en una sola red els diversos serveis i equips que actualment depenen d'ell, a fi d'evitar la duplicitat de funcions que es produeix en l'actualitat, pensem que hi és un gran pas cap avant, però convendria que es tingueren en compte dos aspectes de vital importància, o millor dit, una **doble possibilitat de què parla al citar la coordinació**. Per una banda, la coordinació que podríem anomenar com a **coordinació orgànica**, que dependrà de les autoritats acadèmiques i de les institucions, i que vindria a ser una coordinació institucional, on la major part de la responsabilitat hi és dels polítics i dels representants institucionals, però per altra part convé que parlem d'una **coordinació de tipus funcional**, en la que tenen una major responsabilitat els propis professionals, i és ahí on els psicòlegs tenim el gran repte de procurar coordinar-nos.

Fem l'autocrítica, doncs, de que moltes coses que fallen en la coordinació, actualment encara existent al món de l'actuació socio-psicopedagògica, és degut més bé als propis professionals, incloent als psicòlegs.

En eixe intent de coordinació, els

psicòlegs, entre altres sectors professionals tenen la paraula de que siga en part degut a ells una realitat o quede tan sols en bones paraules.

48. És important també que s'intente des del projecte donar un emmarcament vàlid a la **creació de departaments d'orientació als Col·legis**. Considerem que el professor tutor té una gran responsabilitat sobre el seu grup d'alumnes, pel que hi haurà d'existir una interrelació professional de les diverses persones involucrades al treball del Centre, i el que hi és més important, que hi haja una formació específica de caràcter psicopedagògic en tots aquells professionals incidents en l'educació de l'individu. No serà sols responsable l'Administració si, tenint recursos, açò no es porta a terme, sinó als propis professionals. Encara que dóna a entendre que l'orientació escolar tindrà més importància en alguns moments determinats, sobretot en canvis de cicle o etapa, no es descarta al projecte l'orientació escolar al llarg de tot el procés educatiu del subjecte. Coincidim, per tant, en aquesta forma de veure l'orientació no com actuacions puntuals, sinó com a un procés continu. En això estem i en això coincidim. Fer-ho realitat és una cosa més difícil.

49. Al parlar de l'acció tutorial, tornem a coincidir en allò dit abans. **El tutor és la figura primordial en el procés educatiu**. El projecte parla de que hi ha que potenciar la seua figura i les seues funcions, de que s'ha de programar l'orientació i la formació dels professors tutors. No parla de que hi ha que programar i desenvolupar eixa formació del professorat. És una petita crítica al projecte, encara que podem atrevir-nos a donar una possible solució, la qual hi és que no sols en l'acceptació de les autoritats acadèmiques, centres de professors, etc., sinó baix l'acceptació dels professors, aquelles tècniques dites i corroborades amb experiències en la pròpia escola i fora d'ella, essent coordinades, dirigides i impartides per diversos professionals, entre altres pels psicòlegs, la qual cosa suposaria un pas avant per a tothom. Hi és una llacuna que hi existeix al document de consulta, almenys al nostre entendre.

50. Enllaçant en el punt d'abans, però centrant-nos en allò que s'anomena com a «*formación del profesorado*», hi apareixen diverses qües-

tions que tenen involucracions en la Psicologia com a ciència i en el psicòleg com a professional.

Una de les coses que ací veiem que hem de dir després de llegir el projecte es allò que es refereix a que **el professor en la seua formació s'ha d'incloure una sèrie de coneixements de tipus psicològics**. Nosaltres som totalment a favor d'açò. Afirmem, sense afany corporativista, que un dels professionals, tal vegada no l'únic, que té la possibilitat de formar adequadament als professors en aspectes psicològics és el psicòleg. I això no apareix molt clar a l'apartat corresponent.

51. Sí que es parla, no obstant, de que el professorat ha de completar la seua formació científica en programes de formació psicopedagògica i didàctica, i això ho fa coincidir amb departaments universitaris, fent coincidir part de la seua formació amb la Universitat. Estem d'acord en açò, però també hem d'afegir que eixa formació es pot rebre també no sols a la Universitat, sinó en unes altres institucions que aglutinen a professionals de l'ensenyament que, no essent excessivament teòrics, poden donar a conèixer la seua realitat, i una d'eixes institucions hi és sense dubte el **Col·legi Oficial de Psicòlegs**, on pertanyen professionals dedicats a la pràctica de la Psicologia. Creiem que això seria força important estigués a la redacció definitiva de la normativació de la reforma de l'ensenyament.

52. Quan es parla de programes de formació continuada, es diu al projecte: «... *potenciar la actualització científica, psicopedagògica i didàctica de todo el profesorado...*» Més avant parla de «... *prestar especial atención a la formación de especialistas que puedan orientar, dinamizar e impulsar las actividades de perfeccionamiento que surjan del propio profesorado y colaboren en los planes de formación propuestos por la Administración Educativa...*». Considerem que dins d'aquesta formació permanent del professorat té molt a dir no sols el propi professorat, sinó uns altres professionals. **¿I per què no els psicòlegs?**

53. Al parlar de la implantació del projecte en allò referit a «*investigación y proceso de innovación educativa*», tal com hem dit abans, la realitat actual ens mostra que **no es contempla** per part de les autoritats acadèmiques i de la societat en general suficientment **la funció del psi-**

còleg com a col·laborador d'investigacions. Creiem que, dins la línia del projecte d'estimular la cooperació entre investigadors i docents, hi són algunes qüestions importants a remarcar les experiències dels professors, per una banda, i les experiències dels psicòlegs com a col·laboradors en la investigació i aplicació docent.

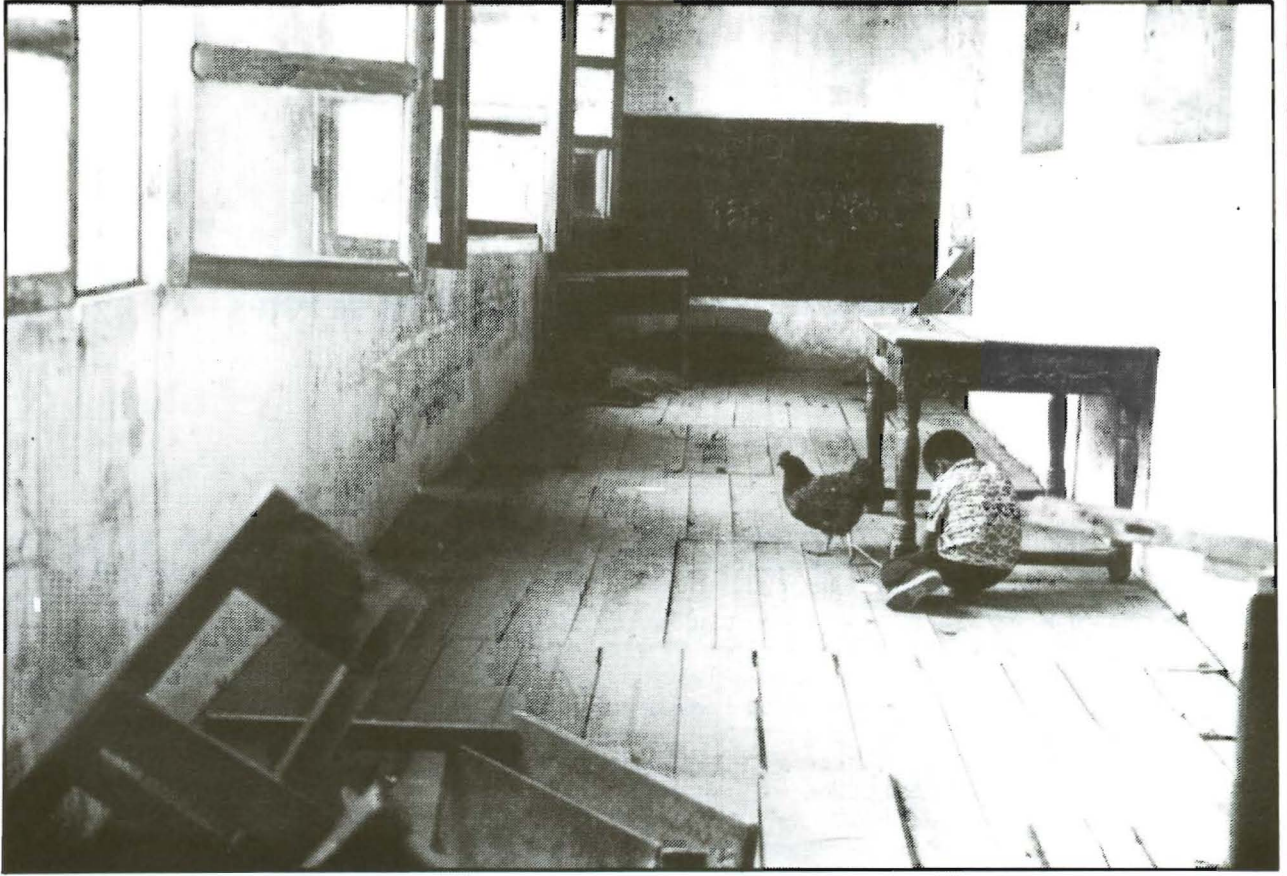
L'autocrítica ací és doble. Per una part, des de fa anys exercim com a psicòlegs. Pensem, una vegada més, com a mestres. La receptivitat entre ambdós professionals ha d'ésser mútua, i incidim que inclús en tasques investigadores **tan important és la funció del mestre com la que realitza el psicòleg**. Hem d'arribar a un intercanvi d'experiències i d'investigacions.

54. Arribat a un punt final d'estudi del projecte que tracta del «*proceso de reforma de la enseñanza*», i quan es refereix «*al proceso del cambio para la reforma del sistema educativo*» ens donem per alludits al dir que l'objectiu de l'Administració hi és arribar a un ample procés de diàleg entre les forces socials en la definició d'objectius educatius que s'han de proposar. Encara que no hi apareix una cita explícita als psicòlegs, almenys els autors d'aquest article creiem que s'està comptant amb els professionals de la Psicologia aplicada a la intervenció educativa.

55. Quan es parla de la implantació o intenció d'eleva la qualitat de l'ensenyament i del canvi estructural, hem d'acceptar favorablement que s'està contemplant a la Psicologia des de diversos angles i amb diverses cites. Tant quan es parla d'augmentar les dotacions i materials educatius i recursos didàctics dels Centres, i sobretot quan es diu d'augmentar els equips psicopedagògics d'atenció temprana, incorporació de serveis d'orientació, etc., no sols en la praxi de tot açò, sinó inclús en el disseny i elaboració d'aquest projecte de treball definitiu, entenem que la funció del psicòleg és important i que el Ministeri d'Educació i Ciència i les Comunitats Autònomes tenen intenció de comptar amb els psicòlegs.

Els psicòlegs han d'acceptar aquesta apertura de l'Administració i han de comptar amb la mateixa Administració, involucrant-se en aquesta qüestió tan important.

Finalment volem tan sols dir que al parlar de la periodització del pro-

cés de Reforma es concreten els recursos materials i personals per a cada any. Algú pot pensar que s'està anant de forma lenta, que s'ha establert molt ràpidament la seua implantació. Nosaltres creiem que s'està anant al ritme que toca, sense voler ser futuristes, encara que intentem ser realistes al dir que es

va al ritme que es pot anar.

Ens queda una afirmació. Afirmem que **és impossible dur a terme una Reforma del tipus que siga sense el consentiment i la participació activa d'aquelles persones que han de dur-la a terme directament.** Això involucra no sols als psicòlegs, sinó a altres persones, tals com pares,

mestres i sobretot als alumnes, els grans oblidats, i a tota la societat en general.

No es pot dur a cap una reforma sense recursos de tot tipus. Si no hi ha financiació, qualsevol reforma fracassarà. Si existeix financiació suficient i voluntat social, qualsevol reforma pot anar avant.

BIBLIOGRAFIA

- DÍAZ HOCHLEITNER, R. (1988): «La Reforma de la Educación en España: La nueva oportunidad del proyecto». *Escuela Española* n.º 2.898. Madrid.
- FOZMARIZ, A. (1988): «Del llibre blanc al projecte de reforma de l'ensenyament». *Perspectiva Escolar*, n.º 122. Barcelona (pàgs. 5-12).
- GENTO, S. (1988): «La clave de la Reforma». *El País*. Madrid (22-3-88).
- GONZÁLEZ SEARA, L. (1988): «Repercusión social de la reforma educativa». *Escuela*

- Española*, n.º 2.899. Madrid.
- MENA, B. (1988): «La formación del profesorado, un pilar de la Reforma». *Comunidad Escolar*. Madrid (23-3-88).
- MEC (1987): «Proyecto para la reforma de la enseñanza». MEC. Madrid.
- MEC (1988): «Proyecto para la reforma de la educación técnico-profesional». MEC. Madrid.
- PARRA, E. (1987): «Reforma de la enseñanza y perspectivas de empleo». *Nuestra Escuela*, n.º 94. Madrid (pàgs. 4-7).

- SALDAÑA, J. A. (1988): «El maestro, ¿un desencantado ante la reforma?». *Comunidad Educativa*, n.º 16. Madrid (pàgs. 19-23).
- TALLÓN, J. L., i ALBALAT, A.: «Canviar la història». *Mediterráneo*. Castelló. Cultura i Aula. Any V. N.º XIII (20-4-88).
- VARIOS (1988): «Formación del profesorado». *Hoja del Lunes*. Valencia (21-3-88).
- VÁZQUEZ, R. (1988): «Principios básicos del proyecto para la reforma». *Escuela Española*, n.º 2.895. Madrid.